

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

11 ЖИЛД, 5 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 11, НОМЕР 5

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 11, ISSUE 5

ТОШКЕНТ-2026

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№5 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2026-5>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И
ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Yosuke Shamoto
yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)
Umarxanova Dildora Sharipxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nematov Jo'rabek Nematilloevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО;
АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xusanov Ozod Tillabayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Selimanova Svetlana Mixaylovna
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Peshkova Xristina Vyacheslavovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
Sung Un Lee
yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ҲУҚУҚРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО;
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ruziyev Rustam Jabborovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Borotov Mirodiljon Xomudjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Shomuxamedova Zamira Shoislamovna
yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)
Ahmad Issa Altweissi
yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)
Mexmonov Kambariddin Miradxanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ҲУҚУҚРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ
ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.
Kanton Federal sud markazi (AQSH)
Borut Strazisar
Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Gasanov Mixail Yuriyevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Sattorova Gulnoza Djurakulovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Denisov Gleb
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

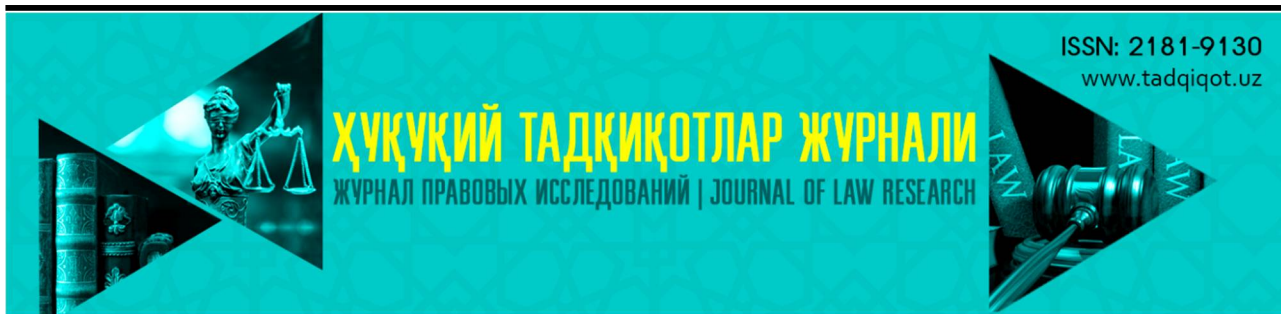
Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Artikov Dilmurod Raxmatillayevich	
MA’MURIY SUD ISHLARINI YURITISH PRINSIPLARINING YURIDIK TAVSIFI.....	5
2. Sayfullaeva Venera Nimatjonovna	
AXBOROT XAVFSIZLIGI SOHASIDA SUN’IY INTELLEKT HUQUQIY KONSEPSIYASINING SHAKLLANISHI.....	14
3. Бойтураев Дилшод Маматкарим угли	
ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РЕОРГАНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВ С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	26
4. Hazratqulov Zahridin Sobirjanovich	
KREDIT SEKTORIDA QONUN BUZILISHLARI HOLATLARIGA QARSHI KURASHNI MUVOFIQLASHTIRISHDA PROKURATURA ORGANLARI FAOLIYATINING NAZARIY-HUQUQIY VA AMALIY JIHATLARI.....	40
5. Khamidov Nurmukhammad Orif ugli, Najimova Jamola Davron qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE FUTURE OF CRIMINAL LIABILITY: A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS.....	50
6. Hojiyev Nosirjon Komilovich	
GIYOHVANDLIK VOSITALARINI, ULARNING ANALOGLARINI YOKI PSIXOTROP MODDALARNI ISTE’MOL QILISHGA JALB ETGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK: XORIJIY TAJRIBA.....	59
7. Qo’chqarov Jaloliddin Nurilla o’g’li	
MEHNATNI MUHOFAZA QILISH QOIDALARINI BUZISH UCHUN JINOIY JAVOBGARLIKNING KELIB CHIQISHI HAMDA UNING AHAMIYATI.....	67
8. Утаев Хусниддин Хуррамович	
РАҚАМЛИ МУҲИТДА ФИРИБГАРЛИК ЖИНОЯТИНИНГ ОБЪЕКТИВ БЕЛГИЛАРИНИ ЖИНОИЙ ҲУҚУҚИЙ БАҲОЛАШ МАСАЛАЛАРИ.....	74
9. Нодиров Музаффар Ахмадович, Хайдарова Шохида Ахрор кизи	
ОЦЕНИВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОКУРОРОВ.....	81
10. Ummatov Muhammadrasul Tursunovich	
KOMPYUTER AXBOROTIDAN QONUNGA XILOF RAVISHDA FOYDALANISH JINOYATLARINI TERGOV QILISHDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR.....	93
11. Хамдамова Фируза Уразалиевна	
ПРАВО РЕБЁНКА НА ДОСТУП К ИНФОРМАЦИИ И ЗАЩИТУ ОТ ВРЕДНОСНОГО КОНТЕНТА.....	100
12. Султонов Абдулла Тоштемир ўғли	
ФИШИНГ ВА ОНЛАЙН ФИРИБГАРЛИККА ҚАРШИ КУРАШИШ СОҲАСИДАГИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	108

Ummatov Muhammadrasul Tursunovich,

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Malaka oshirish instituti

Maxsus-kasbiy fanlar kafedrasini professori,

Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent

E-mail: ummatovmuhammadrasul@gmail.com

KOMPYUTER AXBOROTIDAN QONUNGA XILOF RAVISHDA FOYDALANISH JINOYATLARINI TERGOV QILISHDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR

For citation: Ummatov Mukhammadrasul Tursunovich. PROBLEMS ARISING IN THE INVESTIGATION OF CRIMES INVOLVING THE UNLAWFUL USE OF COMPUTER INFORMATION. Journal of Law Research. 2026, 11 vol., issue 5.

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.22235244>

ANNOTATSIYA

Kompyuter axborotidan qonunga xilof ravishda foydalanish bilan bog'liq jinoyatlarni tergov qilishni takomillashtirishga oid tadqiqotlarda elektron dalillarni aniqlash, protsessual tartibda to'g'ri rasmiylashtirish, ularning xususiyatlarini shu bilan birga, dalillarni xavfsiz saqlash, ekspertizalarni tayinlash, tergovni tashkil etish va o'tkazish, tergov va sud amaliyotini tizimlash va sun'iy intellektdan samarali foydalanish va jinoyatlarni aniqlash, to'xtatish va tergov qilish sohasiga innovatsion texnologiyalarni keng joriy qilish orqali ushbu turdagi jinoyatlarga qarshi kurashish o'rganilib tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Kompyuter, qonunga xilof, dalillar, dalillarni aniqlash, xavfsiz, ekspertiza, sun'iy intellekt.

Умматов Мухаммадрасул Турсунович,

Профессор кафедры специальных профессиональных дисциплин

Института повышения квалификации Министерства

внутренних дел Республики Узбекистан,

доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент

E-mail: ummatovmuhammadrasul@gmail.com

ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НЕЗАКОННЫМ ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КОМПЬЮТЕРНОЙ ИНФОРМАЦИИ

АННОТАЦИЯ

В исследованиях, направленных на совершенствование расследования преступлений, связанных с незаконным использованием компьютерной информации, изучались и анализировались вопросы идентификации электронных доказательств, их надлежащей процессуальной формализации, характеристик, а также безопасного хранения доказательств, назначения экспертиз, организации и проведения расследования, систематизации следственной и судебной практики, эффективного использования искусственного интеллекта

и широкого внедрения инновационных технологий в области раскрытия, предотвращения и расследования преступлений.

Ключевые слова: Компьютер, незаконный, доказательства, идентификация доказательств, безопасный, криминалистика, искусственный интеллект.

Ummatov Mukhammadrasul Tursunovich,

Professor of the Department of Special Professional Disciplines
of the Institute for Advanced Studies of the Ministry of Internal Affairs
of the Republic of Uzbekistan, doctor of philosophy on sciences in law (PhD), docent
E-mail: ummatovmuhammadrasul@gmail.com

PROBLEMS ARISING IN THE INVESTIGATION OF CRIMES INVOLVING THE UNLAWFUL USE OF COMPUTER INFORMATION

ANNOTATION

Research on improving the investigation of crimes related to the illegal use of computer information has studied and analyzed the identification of electronic evidence, its proper procedural formalization, its characteristics, as well as the safe storage of evidence, the appointment of examinations, the organization and conduct of the investigation, the systematization of investigation and judicial practice, the effective use of artificial intelligence, and the widespread introduction of innovative technologies in the field of crime detection, prevention, and investigation.

Keywords: Computer, illegal, evidence, evidence identification, secure, forensics, artificial intelligence.

O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng, demokratik huquqiy davlat qurish va adolatli fuqarolik jamiyatini qurishni oldiga maqsad qilib oldi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta’kidlaganlaridek, “O‘tgan davrda qabul qilingan 400 ga yaqin yaxlit qonunlar hayotimizning barcha sohalarini huquqiy tartibga solish bilan birga, fuqarolik huquq va manfaatlarini ta’minlashga xizmat qilmoqda” [1]. Shiddat bilan taraqqiy etayotgan zamonaviy global jarayonlar davlatlar oldiga yuqori texnologik yechimlarni ishlab chiqish, ilg‘or axborot-texnik vositalar yaratish va dasturiy ta’minotni rivojlantirish, iqtisodiyotning barcha tarmoqlari (ishlab chiqarish, savdo, xizmat ko‘rsatish, kommunikatsiya va ta’lim sohaları)ga zamonaviy innovatsiyalarni joriy etish orqali to‘laqonli raqamli iqtisodiyotga o‘tish vazifasini qo‘ymoqda.

Bugungi kunga kelib dunyoda axborot-kommunikatsiyalar va texnologiyalarining rivojlanishi axborotlarning juda tezlik bilan tarqalishi, qayta ishlov berilishi, o‘chirilishi va yangilanishi mumkinligini ko‘rsatadi. Davlatimiz o‘z oldiga qo‘ygan maqsadiga erishishi uchun axborot hamda u bilan bog‘liq bo‘lgan axborotlashtirish jarayonini huquqiy tartibga solishga alohida ahamiyat qaratishi lozim. Xozirgi kunda axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi ortishi bilan ulardan noqonuniy foydalanish holatlari ham ko‘paymoqda. Globallashuv jarayonlari yangi imkoniyatlar yaratayotgan bo‘lsa-da, axborot tizimlariga noqonuniy kirish, ma’lumotlarni o‘g‘irlash, o‘zlashtirish yoki yo‘q qilish kabi qilmishlar davlatlar manfaatlarini va xavfsizligiga jiddiy tahdid solmoqda.

2020-yil 28-aprel kuni tasdiqlangan PQ-4699-son [2] qarori bilan Raqamli texnologiyalar vazirligi tashkil etildi va shunga ko‘ra mamlakatimizda “Elektron hukumat” tizimidan foydalanuvchilar soni 4 milliondan oshdi, bu davlat organlarining 130 dan ortiq axborot resurslaridan foydalanish imkonini beradi. Yagona interaktiv davlat portalida 350 ga yaqin onlayn xizmat turlari ishga tushirildi. Ushbu islohotlar natijasida (ITU) “Xalqaro elektr aloqa ittifoqi” hisobotida aytiladiki, yangi metodologiyaga muvofiq “Global Cybersecurity Index 2024” (GCI) bo‘yicha, O‘zbekiston 100 balllik tizim bo‘yicha 89,2 ball to‘pladi va reytingning ikkinchi guruhiga kirdi. 2020-yilda e‘lon qilingan avvalgi hisobotda O‘zbekiston 71,11 ball to‘plagan edi” [3]. Ushbu yuqoridagi statistik ma’lumotlardan ko‘rinib turibdiki, ko‘pgina xizmatlarning elektron ko‘rinishlarga o‘tishi va ularni amalga oshirishda kompyuter kabi texnik vositalardan foydalanish jarayoni, nafaqat O‘zbekistonda balki global dunyoda ham ushbu turdagi jinoyatlarning ko‘payishiga olib kelmoqda.

Kiberjinoiyatlar natijasida yetkazilgan zarar yiliga oʻrtacha 15 % ga oshib bormoqda. Bu koʻrsatkich 2021-yilda 6 trln., 2022-yilda 8 trln., 2023-yilda 11 trln. AQSH dollariga baholangan boʻlsa, 2026-yilga borib 20 trln. AQSH dollariga yetishi prognoz qilinmoqda. Bu esa tabiiy ofatlar, qurol yoki giyohvandlik vositalari savdosidan tushadigan noqonuniy daromadlardan ham koʻp boʻlib [4], axborot xavfsizligini taʼminlash, ushbu sohadagi jinoyatlarni tergov qilish va fosh etishning nazariyasi hamda metodikasini takomillashtirish nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham dolzarb va ustuvor vazifa ekanidan dalolat bermoqda.

Kompyuter axborotidan qonunga xilof ravishda foydalanish bilan bogʻliq jinoyatlarni tergov qilishni takomillashtirishga oid tadqiqotlarda elektron dalillarni aniqlash, protsessual tartibda toʻgʻri rasmiylashtirish, ularning xususiyatlarini oʻrganish hamda tergov idoralari xodimlarining malakasini oshirishga asosiy eʼtibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, dalillarni xavfsiz saqlash, ekspertizalarni tayinlash, sunʼiy intellektdan samarali foydalanish va sohaga innovatsion texnologiyalarni keng joriy qilish orqali ushbu turdagi jinoyatlarga qarshi kurashishning ilmiy-nazariy asoslari yaratilmoqda.

Davlatimiz rahbarining Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevral “Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha moʻljallangan ustuvor yoʻnalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qoʻshimcha chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PF-21-son farmoniga asosan Oʻzbekiston milliy axborot agentligi, Oʻzbekiston Milliy teleradio kompaniyasi, Oʻzbekiston Matbuot va axborot agentligi ommaviy axborot vositalarini jalb etgan xolda 2026-2030 yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor davlat dasturi ishlab chiqilgan boʻlib mazkur dasturning IV-yoʻnalishi yaʼni “Qonun ustuvorligini taʼminlash, xalq xizmatidagi davlat boshqaruvini tashkil etish”da [5]. quyidagilar keltirib oʻtilgan.

Birinchidan konstitutsiya va qonunlarning ustuvorligini taʼminlash, inson huquq va erkinliklarining ishonchli himoya qilinishini taʼminlashni sud-huquq islohotlarining bosh mezoniga aylantirish, ikkinchidan huquqni muhofaza qiluvchi organlarning faoliyatini inson manfaatlari, qadr-qimmat va huquqlarini himoya qilishga yoʻnaltirish, uchinchidan korrupsiyaviy omillarni bartaraf etish tizimining samaradorligini oshirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan muvofiqlik munosabatni shakllantirish ishlarini jadal davom ettirish bu borada davlat tuzilmalarining fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari bilan oʻzaro samarali hamkorligini tashkil etish huquqni muhofaza qiluvchi va nazorat idoralari ishini samarali rejalashtirish va uning natijalarini tahlil qilish, tizimli huquqbuzarliklarni aniqlash hamda ularga imkoniyat yaratayotgan sabab va sharoitlarni bartaraf yetish kabi ustuvor vazifalar belgilab oʻtilgan

Biroq mazkur turdagi jinoyatlarni tergov qilishda ham qator tizimli muammolar, xususan, oʻtkaziladigan tergov harakatlari anʼanaviy turdagi jinoyatlardan farqli ravishda oʻziga xos taktik yondashuv talab etishi, raqamli dalillarni aniqlash va rasmiylashtirishda yoʻl qoʻyilayotgan protsessual xato va kamchiliklar, aksariyat tergovchilarda maxsus bilim va amaliy koʻnikmalarning yetishmasligi ularni fosh etish, isbot qilishda dalillar bazasini mustahkamlash, yetkazilgan ziyonni qoplanishini taʼminlashda jiddiy toʻsiq boʻlmoqda.

Kompyuter tizimidan foydalanib sodir sohasidagi jinoyatlarni tergov qilishda boshqa turdagi jinoyatlarni tergov qilishdan bir qancha farqli jihatlari boʻlib, mazkur turdagi jinoyatlarni fosh etishda hodisa sodir boʻlgan joyni va kompyuter qurilmasini koʻzdan kechirish, ekspertiza oʻtkazish, taftish oʻtkazish, olib qoʻyish va boshqa tergov harakatlari asosiy hisoblanadi. Bu tergov harakatlari orasida biz uchun yeng koʻp maʼlumotlar yaʼni jinoyatni fosh etish uchun kerakli maʼlumotlarni oluvchi tergov harakatimiz boʻlib koʻzdan kechirish tergov xarakati hisoblanadi. Bu tergov harakati barcha turdagi jinoyatlarda birinchi galda oʻtkaziladigan protsessual harakat boʻlganligi va yuzaga kelgan hodisani toʻligʻicha aks ettirilishi koʻzdan kechirish tergov harakatining nechogʻlik toʻgʻri va sinchkovlik bilan oʻtkazilganligiga bogʻliq. Kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarda koʻzdan kechirish tergov harakatini jinoyatning asl holati, koʻzdan kechiriladigan obyektlariga qarab quyidagicha tasniflash maqsadga muvofiqdir: 1) hodisa sodir boʻlgan joyni koʻzdan kechirish; 2) kompyuter vositalarini koʻzdan kechirish; 3) raqamli axborot tashuvchilarni koʻzdan kechirish; 4) raqamli axborotlarni koʻzdan kechirish va hakoazolardir.

Dastlabki tergovning samarali metodikasini shakllantirishda amaldagi tergov vaziyatiga muvofiq tekshiruv va tergov harakatlarini birlashtiradigan tergov bosqichlarini ajratib koʻrsatish

alohida o'rin tutadi. Jinoyat to'g'risida olingan ma'lumotlarni dastlabki tekshirish, shuningdek, tergovning birlamchi, kechiktirib bo'lmaydigan, kelgusi va yakuniy bosqichlarini ajratib ko'rsatsa bo'ladi. Bu, bizning fikrimizcha, o'rinli, chunki jinoyat ishini mohiyatan oshkor etishda kriminalistik bilimlar tizimini tartibga soladi.

Bevosita ko'rilayotgan holat murakkabligiga, zarur ma'lumotlarni olish uchun ba'zi qo'shimcha texnik vositalarni jalb etish zarurligini hisobga olgan xolda hodisa sodir bo'lgan joyda qo'shimcha qurilmalar bilan xam ko'zdan kechirish tergov harakatini amalga oshirishga to'g'ri kelishi mumkin [6].

Kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilishda ularni to'g'ri kvalifikatsiya qilish uchun javobgarlik belgilangan JK normalarini qo'llashda biroz qiyinchiliklar mavjudligini ta'kidlash mumkin. Bu, birinchidan, JKda javobgarlikning bitta moddada emas, balki umumiy axborot texnologiyalar sohasi bilan bog'liq jinoyatlar uchun javobgarlik belgilangan moddalar (alohida bandlar sifatida) nazarda tutilganligi; ikkinchidan, JKga kiritilgan axborot texnologiyalari sohasida deb nomlanuvchi yangi XX¹bobi "Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar" (278¹-278⁷-moddalar)da ham ushbu masalaning yechilmaganligi; uchinchidan, bugungi kunda sud-tergov amaliyotida kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarning ko'payib borayotganligi; to'rtinchidan, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilishda jinoyatlari bo'yicha alohida qarorining mavjud emasligi bilan izohlaydi Qayd etish joizki, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida unga berilgan izohlarda axborotni to'plash, to'plash va tarqatishning axborot-kommunikatsiya usullari va vositalaridan foydalanish masalalari keng o'z aksini topmagan. [7].

Kompyuter ma'lumotlariga ruxsatsiz kirish usulining sud-tibbiy xususiyatlari jinoyat huquqi xususiyatlaridan ko'ra kengroqdir. Jinoyat-huquqiy ma'noda jinoyat sodir etish usuli umumiy shaklda namoyon bo'ladi. U kompyuter ma'lumotlarini himoya qilish uchun dasturiy vositalarni yengish usullariga, kirish usullariga, kompyuter texnikasi va bu jarayonda qo'llaniladigan dasturiy ta'minotga befarq. Biroq, qayd etilgan komponentlar muhim sud-tibbiy ahamiyatga ega. Bu yerda kompyuter ma'lumotlariga ruxsatsiz kirish usulida jinoiy maqsadga erishish uchun tanlangan kompyuter tizimi yoki tarmog'iga noqonuniy kirish usulining asosiy xususiyatlarini aks ettirishning tashqi qonuniyatlarining namoyon bo'lishi natijasi bo'lgan axborot komponentlari birinchi o'ringa chiqadi. Shu munosabat bilan "jinoyat qilish usuli - jinoyat izlari" o'rtasidagi bog'liqlik katta sud-tibbiy ahamiyat kasb etadi, chunki aniqlangan izlar kompyuter tizimiga kirib borish usullarini ko'rsatadi, jumladan bu jarayonda foydalaniladigan texnik vositalar va dasturlar, kompyuter ma'lumotlariga kiritilgan o'zgarishlar va boshqalar. Kompyuter ma'lumotlariga ruxsatsiz kirish usuli - bu ma'lumotlar joylashgan elektron kompyuter, kompyuter tizimi yoki ularning tarmog'iga kirish. Kompyuter ma'lumotlariga kirish usulining mohiyati ma'lumotlarning maxfiyligini, yaxlitligini yoki kompyuter ma'lumotlarining mavjudligini buzish maqsadida xavfsizlik choralarini chetlab o'tish orqali amalga oshiriladigan kompyuter tizimiga yoki uning bir qismiga axborot ta'siridan iborat. Bunday holda, axborot muhitiga ma'um ta'sir ko'rsatishga imkon beruvchi maxsus vositalar va texnologiyalar qo'llaniladi. Ruxsatsiz kirish - bu umumiy maqsad bilan birlashtirilgan va bitta obyektga (kompyuter ma'lumotlariga) qaratilgan bir qator harakatlardan iborat bo'lgan jinoyatchi va kompyuter tizimi yoki uning bir qismi o'rtasidagi o'zaro ta'sir qilish tartibi, buning natijasida ular o'rtasida ma'lumot aylanadi [8].

Шу ўринда шуни алоҳида таъкидлаш жоизки компютер jinoyatlarini tergov qilishning dastlabki bosqichida tergovchi jinoyat ishi bo'yicha yetarli bo'lmagan birlamchi ma'lumotlar asosida harakatlanishi. Mavjud bo'lgan jinoyat alomatlarini, qoida tariqasida, har xil talqin qilinishi mumkin. Shu bilan bir qatorda, aksariyat jinoyat izlari raqamli bo'lib, jinoyatchining shaxsiga doir ma'lumotlarni olish imkonini bermaydi.

Kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilish samaradorligi oshirish maqsadida qo'ydagi maxsus tergov qilish choralarining quyidagi uch asosiy guruhiga bo'lish mumkin:

Birinchidan kriminalistik choralar - kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilish avvalo qonun hujjatlariga kompyuter texnikasi sohasidagi g'ayriqonuniy qilmishlar uchun alohida kriminalistik uslubiyotini takomillashtirish;

Ikkinchidan tashkiliy - boshqaruv chora sifatida kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilish bo'yicha alohida tergov bo'linmani tashkil etish hamda axborot borasidagi jarayonlarda va axborot tizimlari, texnologiyalar va ularni ta'minlash vositalarini ishlab chiqish, ishlab chiqarish va qo'llashda tergovchi, surishtiruvchi va tergovga qadar tekshiruvni olib boruvchi mansabdor shaxslarning protsessual maqomini aniq belgilash;

Uchinchidan texnik choralar kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilishda kompyuter texnikasi vositalaridan jinoiy maqsadlarda foydalanishga qarshi kurash sohasida huquqni muhofaza qilish organlari va boshqa manfaatdor vazirliklarning xalqaro darajada o'zaro hamkorligi, yuksak texnologiyalardan jinoiy maqsadlarda foydalanishga qarshi kurash sohasida axborot ayirboshlash tartibini ishlab chiqish;

To'rtinchidan tashkiliy choralar yuksak texnologiyalar sohasidagi jinoyatlarni aniqlash, to'xtatish va tergov qilish muammolari bo'yicha amaliyot xodimlari ishtirokida ilmiy-amaliy konferensiyalar o'tkazish; yuksak texnologiyalar sohasidagi jinoyatlarni aniqlash, ularning oldini olish va ochish bo'yicha uslubiy tavsiyalar tayyorlash; ekspert-kriminalistika muassasalari tarkibida yuksak texnologiyalar sohasida jinoyatlar to'g'risidagi ishlar bo'yicha ekspertizalar o'tkazish uchun bo'linmalar tuzish; yuksak texnologiyalar sohasida mutaxassis kadrlarni tayyorlash dasturlarini ishlab chiqish; kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilish bilan bog'liq jinoyatlarning alohida rasmiy statistikasini yuritish; mazkur jinoyatlar va ularning oqibatlariga doir ko'rsatuvlar tayyorlash va OAVlarida muntazam ko'rsatib borishga alohida e'tibor berilishi lozim.

Kompyuter vositalarini ko'zdan kechirish jinoyatga aloqador bo'lgan kompyuter vositasini ko'zdan kechirish maqsadlarini quyidagicha ifodalash mumkin. Birinchidan, jinoyatni kim va qanday maqsadda sodir etganligini aniqlash uchun jinoyat natijasida yuzaga kelgan izlarni topish; ikkinchidan, jinoyat sodir etish mexanizmini tiklash maqsadida qilmish sharoitlarini aniqlash; uchinchidan, kompyuter vositasining texnik xolatini aniqlash maqsadida amalga oshiriladi.

Kompyuter vositalarini dastlabki ko'zdan kechirishni amalga oshirganda raqamli axborot tashuvchilar va kompyuter ehtiyot qismlari bilan ishlash qoidalarini biladigan kriminalistik mutaxassisning yordami kerak bo'ladi [9].

So'ngi vaqtlarda dunyoda xususan mamlakatimizda ham kompyuter axborotlarining viruslar bilan zararlanganligi tergovchi duch keladigan keng tarqalgan vaziyatlardandir. Aksariyat holatlarda bu jinoyat izlarini yashirish yoki tergovga to'sqinlik qilish bilan bog'liq emasligini ko'rishimiz mumkin. Bu o'z navbatida muammoli vaziyatlar axborot va taktik yechimlarni topishning dastlab aniqlashtirilgan va qat'iy dasturning mavjud emasligi bilan tavsiflanadi [10]. Muammoli vaziyat kompyuter axborotiga noqonuniy masofaviy kirish qanday va kim tomonidan amalga oshirilganligi to'g'risidagi bilim to'liq va yetarli bo'lmaganligi bilan ajralib turadi. Shu munosabat bilan, ushbu vaziyatdan chiqib ketishning eng maqbul usuli – isbotlash predmetiga qaratilgan tergov taxminlarini tuzish va tekshirishdir.

Tergov qilishda eng murakkab masalalardan biri bu, kompyuter axborotiga noqonuniy kirgan shaxsni aniqlashdir, tergovning dastlabki bosqichida bunday shaxslar tergovchiga ham, jabrlanuvchiga ham ma'lum bo'lmaydi. Shu sababli oldindan aniq bo'lgan samarali tergov harakatlarini amalga oshirish imkoni mavjud bo'lmaydi, tergovchi nazariy bilimlari hamda amaliyotidan kelib chiqib, taxminlarni ilgari suradi. Aynan shu sharoitda vaziyatli yondashuv hamda tipik tergov vaziyatlarini o'rganishning roli namoyon bo'ladi.

Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarni tergov qilishning asosiy maqsadi [11] jinoyat subyektini aniqlash va jinoyat hodisasini fosh etishdir. Shu munosabat bilan, dastlabki tergov bosqichida jinoyatchi shaxsi to'g'risidagi savollar vujudga keladi. Bu esa jinoyat subyektiga oid ma'lumotlar aks etuvchi tipik tergov vaziyatni alohida ajratib ko'rsatish mumkinligidan dalolat beradi. Shunday ma'lumotlarning hajmi jinoyat ishini qo'zg'atish hamda alohida tergov va tezkor-qidiruv harakatlarini o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilishga imkoniyat yaratadi.

Kompyuter axborotidan qonunga xilof ravishda (ruxsatsiz) foydalanish jinoyati bo'yicha

tergov vaziyatining to'g'ri aniqlanishi quyidagilarga imkon beradi: 1) jinoyat protsessi normalari hamda kriminalistika ilmining zamonaviy yutuqlariga asoslangan holda taktik yechimlarning tanlanishini asoslash; 2) tergovchi va tezkor-qidiruv faoliyatni amalga oshiruvchi organning hamkorlikdagi harakatlarini rejalashtirish va tashkil etish; 3) asoslangan taxminlarni ishlab chiqish hamda ularni tekshirish uchun zarur bo'lgan tergov harakatlarini o'tkazish.

Kompyuter tizimidan foydalanib sodir etilgan jinoyatini jinoyatining mavjudligini nainki ma'lum harakatlari bilan, balki oqibatlar bilan ham bog'laydigan bo'lsa, (boshqa bir harakatning amalga oshirilishi natijasida emas, balki) qonunda qayd etilgan aynan shu qilmishni sodir etish natijasida tegishli oqibatlar kelib chiqqanligini aniqlash kerak bo'ladi, chunki qonunning ma'nosiga binoan oqibatni oddiy tarzda yuzaga kelishi emas, balki uni mazkur qilmishni da'vati asosida vujudga kelishi, aynan shu qilmishdan paydo bo'lishi anglatishidadur.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash joizki, hozirda ushbu masalalar bo'yicha tergov va sud amaliyotini tizimlashtirilgan umumlashtirishning yo'qligi, tergovni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha uslubiy tavsiyalarning yetishmasligi va o'z vaqtida bajarilmasligi mazkur jinoyatlarga qarshi samarali kurashish uchun huquqiy asoslarni takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va jamoatchilikni xabardor qilish muhim ahamiyatga ega.

Axborot xavfsizligi bugungi kunda har bir foydalanuvchi, korxona va davlat uchun muhim masalalardan biridir. Kiberxavfsizlikning dolzarb muammolarini tushunish va ularni hal qilish yo'llarini o'rganish har bir insonning shaxsiy ma'lumotlari va korporativaxborotini himoya qilishga yordam beradi. Eng asosiysi, bu borada doimiy hushyorlik va texnologik yechimlardan samarali foydalanish lozim.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash - yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovidir: Toshkent – O'zbekiston – 2017. B.34 (Mirziyoyev Sh.M. The rule of law and ensuring human interests are the key to the country's development and people's well-being: Tashkent - Uzbekistan - 2017. P.34).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-aprel kuni tasdiqlangan "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4699-son qarori. (Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan No. PQ-4699 "On measures for the widespread introduction of the digital economy and e-government", approved on April 28, 2020.)
3. International Conference on Linguistic, Pedagogy and Education <http://conf.innovascience.uz/index.php/ICLPE>.
4. Estimated cost of cybercrime worldwide 2018-2029. <https://www.statista.com/forecasts/1280009/cost-cybercrime-worldwide>.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevral "Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha mo'ljallangan ustuvor yo'nalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-21-son farmoni. <https://www.lex.uz/uz/docs/-8050769>. (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PF-21 dated February 16, 2026 "On additional measures to consistently continue reforms and bring them to a new stage within the framework of the country's development priorities until 2030". <https://www.lex.uz/uz/docs/-8050769>.)
6. Мещеряков В. А. Основы методики расследования преступлений в сфере компьютерной информации: Автореф. дис. док. юрид. наук. – Воронеж, 2001. – 39 с.
7. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi.–T:Adolat, 2025y.-528b. <https://www.lex.uz/acts/111453>. (Criminal Code of the Republic of Uzbekistan.–T:Adolat, 2025y.-528b. <https://www.lex.uz/acts/111453>).
8. <https://sciencebox.uz/uz/index.php/siyosatshunoslik/article/view/13954/14119>.
9. Тлиш А. Д. Проблемы методики расследования преступлений в сфере экономической деятельности, совершаемых с использованием компьютерных технологий и пластиковых карт: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Краснодар, 2002. -29 с.

10. Драпкин Л.Я. Проблемные ситуации и основные методы их разрешения в процессе расследования // Проблемы эффективности раскрытия и расследования преступлений: межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск: Изд-во УрГУ. – Вып. 72.
11. T.N.Butunbayev Kompyuter axborotidan qonunga xilof ravishda (ruxsatsiz) foydalanishni tergov qilish metodikasi: shakllanishi, rivojlanishi va takomillashtirish istiqbollari/ Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD).... dis. avtoref. – T., 2025. – 42-bet (T.N.Butunbayev Methodology for investigating illegal (unauthorized) use of computer information: prospects for formation, development and improvement/ Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD).... dis. author's ref. – T., 2025. – p. 42).

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF LAW RESEARCH

Taqdim etilayotgan maqolalarga qo'yilgan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida qabul qilinadi va Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan bo'lishi shart. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
2. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni va e-mail, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
3. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida kamida 60 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
4. Keyingi qatordan 6-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
5. Keyingi qatordan asosiy matn umimiy so'zi minimal 2000 ta bo'ladi.
6. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim va havolalar asosiy matnda bo'lishi kerak [1, B.25].
7. Maqolada keltirilgan dalillarning to'g'riligi uchun muallif mas'ul, plagiat holati taqiqlanadi.
8. Web of science, Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статья принимается на узбекском, английском и русском языках и должна быть оформлена в Microsoft Word шрифтом Times New Roman, размер 12, межстрочный интервал — 1, поля со всех сторон — 2 см. Абзацный отступ — 1,25 см; выравнивание по ширине и переносы слов должны быть включены автоматически.
2. В первой строке справа указываются фамилия, имя и отчество автора; во второй строке — место работы автора, должность, ученая степень и звание, а также e-mail; в третьей строке по центру страницы крупным и жирным шрифтом — название статьи. Эти сведения должны быть приведены на узбекском, английском и русском языках.
3. Ниже дается аннотация на узбекском, английском и русском языках, содержащая не менее 60 слов на каждом языке.
4. Далее приводятся 6–10 ключевых слов на узбекском, английском и русском языках.
5. Далее основной текст: общий объем текста должен быть не менее 2000 слов.
6. Полный список литературы должен быть приведен после основного текста в алфавитном порядке; ссылки должны присутствовать в основном тексте в формате [1, C.25].
7. Автор несет ответственность за достоверность приведенных в статье доказательств; плагиат запрещен.
8. Рекомендуется цитирование журналов из база данных Web of Science и Scopus.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles are accepted in Uzbek, English and Russian and must be prepared in Microsoft Word using Times New Roman font, size 12, single line spacing, with 2 cm margins on all sides. First-line indent is 1.25 cm; text should be justified and word hyphenation/line breaks set to automatic.
2. In the first line on the right: the author's surname, given name and patronymic; in the second line: the author's affiliation, position, academic degree and title, and e-mail; in the third line centered on the page: the article title in bold and uppercase (or bold). These details must be provided in Uzbek, English and Russian.
3. Next, provide an abstract in Uzbek, English and Russian of at least 60 words in each language.
4. Next, provide 6–10 keywords in Uzbek, English and Russian.
5. Next, the main text: total word count must be at least 2000 words.
6. The full list of references must appear after the main text in alphabetical order, and citations should appear in the main text in the format [1, P.25].
7. The author is responsible for the accuracy of the evidence presented in the article; plagiarism is prohibited.
8. It is advisable to include citations from journals indexed in Web of Science and Scopus.